

Nem tudott nem írni. Az neki anyanyelv volt, jött belőle, áradt. De nem dilettáns módon, hanem úgy, hogy keményen megdolgozott érte. Amikor valamire készült, szinte alvajáróként tett-vett, és látszott, hogy valami forr, valami érik benne. Abban a fantasztikus agyában kavargtak a dolgok. És amikor már a kiadó idegsokkot kapott, és az előleg is nagyon fogytán volt, kellett volna már valami, akkor elhatározta, hogy neki-lát. Ekkor következett egy kéthetes időhúzás; kitisztította az íróasztalt, a fölösleges dolgokat összetépdeste, eldobta, az író-gépet kitisztította, a betűket piszkaltalanította, befűzte a sza-lagot. És akkor egy nap leült, hogy elkezdje az írást. Ott volt a bor, ott volt a kávé, ott volt a szivar, és akkor leült este, és írta egyfolytában. Ha egy hibát ejtett, abban a pillanatban kiszede-te a lapot, összetépte és az egész oldalt leírta. Nála nem volt piszkozat. Ez ment a nyomdába. Rendkívüli, ez tényleg hozzá-tartozik a lényéhez, az egész gondolkodásához. Egyszer meg-kérdezték tőle, hogy mi az írás titka. A válaszon nevettek ők is, még én is sokáig: „Csak tudni kell a szavak egymásutánját”. Erről van szó, hogy nagyon nehéz a szavakat jól elhelyezni. Ezt humornak fogták fel, pedig nagyon komoly. Nem tudom, ő hogy értette, humorosan vagy komolyan. Nála néha nem lehet-tett tudni, hogy most nevések, vagy nagyon gondolkozzak el.

Az íráshoz szüksége volt italra?

Nem. Ugyanannyit ivott, mint mások. Ha barátokkal beszél-getett, ha jött hozzánk valaki, rögtön kikerült a bor és az étel az asztalra. De sajnos ő elitta a máját meg a veséjét, úgyhogy ő le-gyengítette magát az élete végére, csak én ezt nem vettem észre.

Tartották a kapcsolatot az utolsó időszakban, a beteg-sége alatt, hiszen Ön akkor már újra férjénél volt?

Igen, férjem volt, társam lett, és marad, amíg élek. Áron mel-letti tanú szerepem véget ért. De az emberi kapcsolat meg-maradt. Mikor először jött el hozzánk, a férjem elment érte autóval, és haza is vitte. A fiam születésekor én az ötödiken voltam a Kútvölgyiben, őt az elsőre hozták a belgyógyászatra. Gyönyörű jókivánsággal 35 szál piros rózsát küldött egy nővérrel. A férjem mindig felrótta nekem, hogy nem mentem le hozzá. Nem tudtam levinni a friss anyaságom ragyogását a betegágyhoz. Tervezgettem, hogy eljön majd hozzánk, körül-vesszük szeretettel, és együtt leszünk mind.

Mikor derült ki Ön számára, hogy valóban súlyos a be-tegsége?

Én sose hittem el neki, korábban olyan öregség volt. Nem hittem el. Azt tudtam, hogy súlyos beteg, de úgy gondol-tam: biztosan meg fog gyógyulni. Nem tudtam elképzelni, hogy belehaljon egy betegségbe. A szívét Hajnal Imre ke-zelte, mert olyan szívrohamai voltak, túlfűtött egyéniség volt. De hát mindent túlélte. Egy természetes Taigetosz volt, amiben ő felnőtt. Az édesanyja 11 gyereket szült, és ab-ból 5 maradt meg, és aki megmaradt, az viszont mindent kibírt már. Úgyhogy én ezt tapasztaltam. Ő mint a termő-föld, tényleg olyan volt. A termőföld pedig nem halhat meg.

Tamási Áron, Karinthy Ferenc és a pesti éjszaka

BORBÁS ANDREA

„**A**gyam fölé került Tamási fotója, Ágotától kaptam. Terített asztalnál ül, csészék, poharak, hamutartó, gyümölcs, az a fura kis csengettyűje, a borosüveg nyakában, ha jól nézem, apró koszorú, nemzetiszín szalaggal, ezzel szerette földíszíteni, megünnepelni az új palack kibontását. Homlokához szorított kezében cigareta, gallérja nyitva, mosolyogva, bohókásan tekint le, szinte kihívóan, mintha azt kérdené: no, hová megyünk este? Telefonszáma az ujjam hegyén, tizenöt esztendő múltán is fel tudnám társcsázni.”¹

Karinthy Ferencet és Tamási Áront a köztük lévő huszon-égy év korkülönbség ellenére baráti érzelmek fűzték egymás-hoz. S bár közelebbi kapcsolatba – ahogy Karinthy Ferenc fogalmaz – „az 56-os forró napokban”² kerültek, amikor is mindketten tagjai voltak az Írószövetség forradalmi bizottsá-gának, már 1952. július 3-án is hosszabb időt töltöttek együtt; Tamási Áron *Bölcső és Bagoly* című művének előzetes megvita-rásán. Ezen a beszélgetésen Karinthy Ferencen és Tamási Áro-

Tamási Áron otthonában, Budapest, 1962. szeptember 13.
(Petőfi Irodalmi Múzeum, foto: Molnár Edit)

non kívül jelen volt még Tamási Áronné Basilides Aliz, Király István, Szeberényi Lehel, illetve a Szépirodalmi Könyvkiadó részéről Réz Pál. Illyés Gyula és Keszi Imre írásban adták be a véleményüket. E két értékelést Karinthy Ferenc olvasta fel a megbeszélésen.

Am első találkozásuk ennél jóval korábbi; az 1930-as évek elejére tehető. Ezt magától Tamási Árontól tudjuk, aki a *Vadrózsa ága* című művében a következőképpen örökítette meg a gyermek Karinthy Ferenc alakját:

„[...] abban a percben oly gyorsan, hogy szinte futott, berontott a kávéházba egy bumfordi diák, aki nagyon hasonlított Karinthyra. Oda is jött egyenesen az asztalhoz, s így szólt:

– Mind elhozta a gyufát, jó apám. Mindegyik skatulyával. Adj egyet vissza, mert anyukám rá akar gyújtani.

– Maga kicsoda?

– Karinthy Ferenc – vágta ki a diák, s felém fordulva megismételte, hogy ő Karinthy Ferenc.

– Te is író leszel? – kérdeztem tőle.

– Egy fenét! – mondta Ferenc deák, s közben a skatulya gyufát, amit az apja elébe dobott az asztalra, a zsebébe csúsztatta, és félig futva elment.⁷³

Fontos ez az anekdota Tamási Áron és a Karinthyak történetében, hiszen Karinthy Ferenc olvasatában Karinthy Frigyes és futólag Karinthy Ferenc szerepeltetése az utolsó, posztumusz megjelent Tamási-műben egy régi sértés jóvátétele:

„Tamási Áron egyszer régen a Brassói Lapokban litvánnak nevezte apámat, ám én ezért nem haragszom [...] sokáig nem is tudtam erről az őskori, elfeledett cikkéről, Áron sem említette. Meg aztán abban a villamos-mennykőves légkörben könnyen vagdostak egymás fejébe jóval súlyosabb szidalmakat is. S nem neheztelek most sem, hogy valahol idézték és olvastam, hisz azt az ifjúkori, lekicsinylő ítéletét az utolsó, sajnos már befejezetlen könyvében, a *Vadrózsa* ágában sokszorosan jóvátette, a Karinthyról szóló mulatságosan tiszteletteljes megemlékezésében. Nekem pedig külön öröm és kitüntetés, hogy néhány sorban engem is szerepeltet.⁷⁴

Naplójában Karinthy Ferenc többször is felveti irodalmi bérgyazottságának, íróársaihoz fűződő viszonyának kérdését: „Bizonyára leírtam már e naplóban, hogy a magyar irodalomban engem főként a zsidók bántottak, érthetetlen, miért, és ezek a keresztény írók szerettek és védtek meg mindig, ha kellett. De ez fölfelé is áll. Cseres Tibor vagy az elhunytak közül Illyés, Németh L., Veres P., Tamási Áron, nem tudom ennek az okát.”⁷⁵ Egy másik helyen így fogalmaz: „Legérdekesebbek a népi írók. Akik bizony nemigen szerették apámat, olykor, mint Tamási, Németh, Szabó Lőrinc, súlyosan meg is bántották. Ilyléről nem beszélek, mindig a legteljesebb melegséget éreztem belőle, bátyként fogadott házába, szívébe. De a többinél, még Veres Péternél is a megható baráti vonzalmat és számos esetben megnyilvánuló barátságot tán épp a fentiek magyarazzák: a fiúnál jóvátenni, amit az apa ellen vétettek s azóta bizonyára megbántak. Ennek legkirívóbb példái Tamási, aki egyszer litvánként nevezte Karinthyt, Szabó Lőrinc, aki a kávéházban nyilvánosan és sértőn firtatta nagyszülei vallását stb.”⁷⁶

Tamásival való kapcsolatáról *Tavirózsa* című novellájában bővebben is szól Karinthy Ferenc, barátságuk egyéb mozgatórugóit keresve: „Miért fogadta el közeledésemet, és mi érdekelte bennem, a merőben más vércsoportúban, a tetemes korkü-

lönbség, huszonnégy év ellenére? Tán éppen ez, a fiatalságom, valami olyasféle homályos nosztalgiával, hogy az ifjabb mellett ő is megifjodhat, no meg talán az a reménység, a fiatal jobban vonzza a fiatalok társaságát, főleg a másneműekét. S még talán, mondta is később egy bizalmas órában, a pesti humor és ironia, ezt kedvelte már apámban, és örökletes vonás az én életszemléletemben is, úgy véli: nem is olyan távoli a székelyek csavaros eszejárásától, örökös mókázásától, gúnyától-öngúnyától, jól összecsengethetnek, legalábbis a fehér asztalnál.”⁷⁷

Kapcsolatuk jellegét ugyanis az olyan, éjszakai mulatókban tett látogatások határozták meg, melyekről Karinthy Ferenc *Tavirózsa* című novellájában részletesen beszámol. Levelezésük is bővelkedik az efféle estekre, borozásokra tett utalásokban – igaz, Tamási képeslapjai az írói munka légkörét is érzékeltetik:

Karinthy Ferenc (Petőfi Irodalmi Múzeum, foto: Keleti Éva)

Kedves Ferenc!

Látod, a munka egészen elszakított egymástól. Te is ígérted, hogy meglátogatasz, de még nem jöttél. Itt nincs is jó embernek való bor. Nyavaja [sic!] influenzával sokat vesződöm; már feküdtem is három napot. Ez írásban is akadályozott. Kellemes időtöltéseid közben gondoldj szegény öreg barátodra is.

Tisztelő kézcsók; baráti köszöntés

Áron⁸

Kedves Ferenc!

Üdvözlő lapod jól esett. Az illendőségen nem esett folt, mert telefonon kerestelek, amikor a Balatonon voltatok. Feleséged édesanyjával beszéltem is akkor. Nem tudtam úgy dolgozni, ahogy szerettem volna, de szerzetesi cellámban – remélem – valamit fejlődtem. Hiába forognánk az égtájak felé, egy az eredmény: dolgozni kell.

Tisztelő kézcsók, baráti ölelés

Áron

1959. aug. 28.⁹

Kedves Áron!

Nagy élvezettel és nem kisebb okulással olvastuk a galuskaevésről szóló hasznos tudnivalókat. Amíg itt vagyok, helyettesíts engem is a budapesti éjszakában! Kézcsók s tiszteletteljes baráti üdvözlét.

*Cini, a Te Ferenced
Szigliget, 1959. dec. 28.¹⁰*

Kedves Áron!

innen utazom majd Londonba, s úgy, Párizson át baza. Kérlek, képviseld érdekeinket a budapesti éjszakában! Nagy szeretettel üdvözöl s jó munkát kíván

*Karinthy Ferenc
Brighton Hove, 1961. ápr. 10.¹¹*

Kedves Áron!

ide [Szigliget] jöttem utánad, de meglepetésemre nem találtalak! Bánatomat badacsonyi borba fullasztom – de attól csak még keserűbb.

*Szeretettel üdvözöl
Karinthy Ferenc¹²*

Kedves Áron,

innen köszöntlek [Siófok], még mindig eltiltva a nemes italoktól, és egyéb élvezetektől. Így hát gyűjtöm az erőt a későbbiekre! Szeretettel üdvözöl, ölel híved Karinthy Ferenc¹³

Kedves Áron!

Köszönjük szép levelezőlapodat. Jó lett volna meglátogatni, de a sáros út s itteni bonyodalmak, elintéznivalók még gátoltak. Vigyázz magadra, biztosan a rossz bortól betegedtél meg. Távollétedben én egészen elzúllottam, találtam itt szemben a közértben egy 12 forintos kadarkát, nekem ez ízlik, most ezt iszogatom. Szégyen, gyalázat, igaz?

Meddig maradsz? Hiányzol a fővárosi éjszakából! A viszontlátásig tehat a szép Budapestről, a Duna királynőjéből küld baráti ölelést, üdvözlét híved Karinthy Ferenc.¹⁴

Karinthy Ferenc abban a levélben is megidézi az éjszaka zaját kedvelő Tamási alakját, amelyben megköszöni az immár özvegy Tamási Áronné Bokor Ágotának, hogy küldött neki egy példányt a *Vadrózsa* ágából:

Kedves Ágota!

1967. dec. 3.

Nagy örömet szerzett a Vadrózsa ágával. A folyóiratokból már ismertem – most itt könyvben, büszkén olvasom újra, élvezettel, minden mondatnak örvendezve, de legjobban persze a kis anekdotának, melyben Áron apámat s engem fest meg. Köszönöm, nagyon köszönöm!

Itt mondom el Magának, amit személyesen akartam: hogy a nyáron, Kisbacon felé kocsikázva természetesen Farkaslaka felé utaztunk, hogy megállhassunk az út mentén, és még Benedek Marcell bátyánkat is odavezettük, fiával együtt, a sírhoz. Ő ugyan jóformán már nem lát, de mi mindent lefestettünk neki szavainkkal. S én, aki annyi zajban, mozgalomban láttam Áront, csudáltam, hogy ilyen nagyon nagyon csendes helyet választott magának. [...]¹⁵

Karinthy Ferencet erősen foglalkoztatta Tamási Áron személyisége, hosszan készült egy nagyobb lélegzetű mű megírására, melynek a székely író lett volna a főhőse. *Tavirózsa* című elbeszélését naplója tanúsága szerint 1981 szeptembere és 1982 áprilisa között írta, de Tamási személyét és főképp Tamásit mint írói témát már jóval korábban is rendszeresen emlegette: „[...] a jövődő munkáimon spekulálok. Egyszerre a következők készülnek bennem. 1. *Ősbemutató*. 2. *Elmegyek meghalni*. 3. *Budapesti éjszakák Tamási Áronnal*. 4. *Csönd*. [...] a *Budapesti éjszakák T. Á.-nal* regényes irodalomtörténeti emlékezés, olyasmi műfajilag, mint Krúdytól a *Boldog boldogtalan Bródy* vagy az *Ady Endre éjszakái*.”¹⁶ – jegyezte le 1970. december 12-én. 1971. február 4-én Karinthy Ferenc meglátogatja Tamási Áronnét, hogy magnóra mondja emlékeit Tamásiról. Naplójában még lejegyzí: „Egyszer még egy regényt is szeretnék írni róla, vagy regényes emlékezést.”¹⁷ 1971. augusztus 16-i bejegyzéséből az is kiderül, hogy Tamási – mint írói téma – sokkal régebben foglalkoztatta: „Tamási Áront tíz éve szeretném és nem tudom megírni, mert íróból még népies zeneszerzővé se tudtam operálni. Ő olyan egyedi eset, hogy még az Alkotás utca 51/a-ból a b-be se tudnám átköltöztetni.”¹⁸

A regényterv végül nem valósult meg, helyette azonban megszületett a fent már többször is említett és idézett *Tavirózsa* című elbeszélés, melynek kimondott célja Tamási egyéni arculatának, ízes beszédének bemutatása, nem művészi nagyságának ábrázolása. Karinthy Ferenc ezt azért is tartotta fontosnak, mert Tamásinak már halála után egy évvel szobrot állítottak, „[...] mint a székely nép hősenek. Az igazi Tamásira egyre kevesebben fognak emlékezni, a szobor elfedi majd az élet.”¹⁹

1 KARINTHY Ferenc: *Tavirózsa* = Uő: *Utolsó cigaretta, utolsó ítélet*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1983, 475.

2 Uő., 444.

3 TAMÁSI Áron: *Vadrózsa ága* = Uő: *Szólít a szülőföld*, Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2011, 587.

4 KARINTHY Ferenc: *Tavirózsa*, i. m., 443–444.

5 KARINTHY Ferenc: *Napló 3.*, Littoria Könyvkiadó, Budapest, 1993, 14. 273.

6 KARINTHY Ferenc: *Napló 3.*, i. m., 322.

7 KARINTHY Ferenc: *Tavirózsa*, i. m., 452–453.

8 PIM Kézirattár, V. 5720/670/2

9 PIM Kézirattár, V. 5720/670/1

10 PIM Kézirattár, V. 5791/182/1

11 PIM Kézirattár, V. 5791/182/3

12 PIM Kézirattár, V. 5791/182/5

13 PIM Kézirattár, V. 5791/182/7

14 PIM Kézirattár, V. 5791/182/6

15 PIM Kézirattár, V. 5791/457

16 KARINTHY Ferenc: *Napló 2.*, i. m. 120–121.

17 KARINTHY Ferenc: *Napló 2.*, i. m. 147.

18 KARINTHY Ferenc: *Napló 2.*, i. m., 195–196.

19 KARINTHY Ferenc: *Napló 1.*, i. m. 14.